

Пузирьов Є. В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Митус В. І.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена визначенню психологічної готовності студентів до професійної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Визначено, що в сучасних умовах загострилася проблема на ринку праці, яка пов'язана із конкурентоспроможністю фахівців, що є визначальною у процесі формування їх професійної компетентності. Тому, на даний час спостерігається ускладнення з професійною діяльністю фахівців, оскільки з дня у день зростають вимоги до працівника.

Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни ознаменував поворотний момент новітньої епохи. Військові дії суттєво позначилися на нашій життєдіяльності та змусили кожного з нас переглянути власні цінності. Трагічна дійсність російсько-української війни визначає новітні соціально-економічні передумови для професійної діяльності, важливу роль при цьому відіграє саме внутрішньо психологічний потенціал особистості. Тому, слід вважати, що на врівноваженість, стабільність та якість роботи суттєвий вплив здійснюють особливості психологічної готовності студента (майбутнього фахівця), проблематика формування якої вважається найважливішою у сучасності.

Встановлено, що проблематика психологічної готовності студентів до професійної діяльності в умовах воєнного стану набуває виняткової актуальності, що потребує уваги, оскільки значна частина студентів відчують великі труднощі з пристосуванням до навчального процесу, погіршенням мотивації та активності. Це засвідчує низький рівень психологічної готовності до сучасних викликів, пов'язаних з війною, що може негативно відбиватися на успішності навчання та подальшій професійній кар'єрі. З'ясовано, що більшість студентів є не пристосованими до навчання в сучасних умовах російсько-української війни, наприклад, вони не мають психологічної готовності, освітньої мотивації та активності в навчальному процесі. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни особливо різко знизився рівень їхньої мотивації та активності. Крім цього, все менше студентів досі вимагають допомоги в навчанні зі сторони самого закладу освіти та його викладачів, що також засвідчує не сформованість пристосування до освітнього процесу в умовах війни.

Ключові слова: психологічна готовність, професійна діяльність, студенти – майбутні фахівці, воєнний стан, адаптація, навчання, формування психологічної готовності.

Постановка проблеми. Протягом останніх років весь навчальний процес в нашій державі зазнав кардинальних змін. З початком пандемії коронавірусного захворювання, Україна змогла доволі оперативно пристосуватися за допомогою попередніх напрацьованих матеріалів у форматі онлайн-навчання та можливостей новітніх цифрових технологій. Інші варіанти стосовно перебігу навчання, зокрема формат дистанційної співпраці між слухачами тренінгу, комбінація аудиторної та позааудиторної діяльності дали можливість освітнім закладам продовжувати працювати пори існуючі на той час екстремальні умови.

На сьогоднішній день дистанційний та змішаний навчальний процеси набули звичного характеру для всього населення, особливо тих, хто прямо чи опосередковано пов'язаний зі сферою освіти. Введення особливого правового режиму на всій території нашої держави через повномасштабне вторгнення максимально активізувало гуманітарний аспект життєдіяльності держави в ситуації, коли потрібно максимально оперативно реагувати та приймати ефективні управлінські рішення з перспективою їх пристосування до тих чи інших умов, які, зокрема, у зонах бойових дій досить динамічно змінюються і, зазвичай,

в сторону стрімкого погіршення ситуації. Через це найважливішим завданням у вищій освіті в Україні полягає у підтримці активного навчального процесу використовуючи при цьому усі допустимі засоби та методи співпраці для підготовки студентів, які будуть в майбутньому висококваліфікованими фахівцями. А в даному аспекті важливу роль відіграють саме особливості психологічної готовності студентів до професійної діяльності, особливо в умовах воєнного стану та з стрімкими змінами становища в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дану проблематику досліджували такі науковці як Л. Вороновська, Л. Гула, О. Кокун, Н. Кричка, О. Литвиненко, В. Моляко, М. Полтавська, Я. Сікора, А. Харченко, І. Янішен та інші. Загальновідомо, що студентський вік співпадає з підлітковим періодом, коли переоцінюються цінності, особистість стає більш самостійною, рішучою, цілеспрямованою, наполегливою. Водночас змінюється її відношення до таких цінностей людської моралі, як сенс та мета життєдіяльності, дружба, любов, родина тощо. Через це дослідження психологічної готовності студентів до навчання та подальшої професійної діяльності в умовах воєнного стану набуває виняткової актуальності, оскільки напрацювання науковців з даної проблематики є дещо обмеженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення психологічної готовності студентів до професійної діяльності в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Новітнім практичним змінам у сучасній вищій освіті притаманні багато суперечностей між існуючою необхідністю у динамічному розвитку освіти і невмінням користуватися новітніми технологіями. Іншими словами, на сьогоднішній день відчувається брак психологічної готовності до інновацій, що відіграє ключову роль у виконанні професійної інноваційної діяльності. Відтак, найбільш гостро в сучасних умовах постає проблема, пов'язана із підготовкою майбутніх фахівців, яким притаманний цілий комплекс психологічних якостей, які забезпечували б створення та реалізацію інноваційних процесів в нашій країні.

Питання щодо професійної спрямованості та професійної самовизначеності особистості досить активно розроблялися, але сучасність потребує активізації науково-практичного пошуку в сфері професійної орієнтації студентів-медиків та дослідження психологічних чинників їх мотивації до професійної діяльності, оскільки процес профе-

сійного самовизначення особистості є важливим етапом самореалізації внутрішнього потенціалу. Удосконалення професійних знань, умінь і навичок людини на сьогоднішній день вимагає постійної перепідготовки фахівців. При цьому, на рівень успіху в професійній діяльності буде впливати особистісна та професійна мотивація й активність. В свою чергу активізація професійної мотивації студентів закладів вищої освіти залежить від цілого комплексу чинників, серед яких: можливості життєзабезпечення та особистісного розвитку; впровадження викладачами інноваційних підходів у навчання; активність соціальних контактів, їх розширення та збагачення; оптимізація міжособистісної різнорівневої взаємодії; можливості професійного становлення та ін. [8, с. 145].

Готовність до професії наразі тема досить актуальна. Подекуди це відбувається через постійне підвищення вимог до суб'єктів професійної діяльності, жорстокої конкуренції та швидкої темпоральності буття. Наприклад, ще два роки тому онлайн навчання, різні курси, тренінги та майстер-класи не були такими популярними як сьогодні. Зміни прийшли водночас і швидкими темпами необхідно було адаптуватися та бути готовими до змін у професійній діяльності. На сьогодні актуальним стає питання професіоналізації особистості та готовності майбутніх спеціалістів до професії. Тобто основною метою для суспільства стає «вирощування» спеціалістів та професіоналів. Висококваліфікований спеціаліст має бути фахівцем найвищого рівня, та професіоналом він може стати лише якщо буде цілком готовим до професійної діяльності, не в аспекті набуття досвіду (зрозуміло, що досвід та майстерність приходять лише з часом), а в аспекті особистісної, психологічної та професійної готовності [5].

За допомогою аналізу особливостей «психологічної готовності» стає можливим теоретичне обґрунтування визначення «особистісної готовності». Серед умов, що впливають на становлення особистісної готовності виділяють:

– внутрішні чинники: біопсихічні й фізіологічні особливості; соціальна активність; професійна мотивація; ціннісно-смысловий аспект; бажання до реалізації професійно-психологічного потенціалу; тобто саморозвиток;

– зовнішні чинники: соціальні та економічні умови і можливості якими володіє індивід; навчальна та професійна діяльність; практика та можливість набувати власного досвіду шляхом отримання не лише теоретичних знань, а й практичних умінь та навичок [7].

Отже, професійний розвиток, який покликаний забезпечити компліментарність усіх інших елементів здійснюється в процесі навчальної роботи студентів. Заохочення, що обумовлює активність та енергійність індивіда, характеризує її направленість до визначених цілей є мотивація. Енергійність індивіда зумовлює таке взаємозв'язки між людиною та працею, які вдало позначатимуться на подальшому розвитку творчого потенціалу людини і при цьому можна допускати виправданість обраної професії. Проте в даному випадку важливе значення має «домінуючий мотив». При навчанні у вищій школі брак всебічної професійної направленості у студентів припускає також й перспективу її формування. Професійне самовизначення вважається логічним результатом послідовного зростання рівня професійної направленості, досягнення поставленої мети у професійному й життєвому шляху і є визначальною задачею.

Психологічна готовність до різних видів діяльності має свої особливості, але існують загальні погляди на її розуміння. У сучасній науці виділяють два основні підходи до розуміння цього поняття. Згідно з першим підходом, психологічна готовність є станом психологічної готовності до виконання конкретного трудового завдання; це короткотривала, тимчасова, мобілізаційна, ситуативна готовність. Другий підхід розглядає психологічну готовність як загальну, довготривалу, постійну, завчасну, потенційну готовність до діяльності – підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності як особистісна інтегративна властивість [2]. Отже, визначаються два основних види психологічної готовності до діяльності: загальна, довготривала – особистісна інтегративна властивість, підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності; ситуативна, короткочасна, стан психологічної готовності до виконання діяльності. Загальна психологічна готовність до діяльності розглядається як основа, на вище поглядами вчених. Основний зміст психологічної готовності до праці відображається у ставленні, спрямованості, які знаходять втілення в інтегральних морально-вольових та емоційних якостях особистості [4, с. 3-4].

Л.В. Гула намагалася дослідити, наскільки була розвинена психологічна готовність учнів до навчання після початку воєнного стану, а також відстежити зміни навчальної мотивації та активності до та після початку війни. Результати дослідження свідчать, що більшість респондентів мали середній рівень навчальної мотивації (31%), вище середнього (33%) та високий рівень (19%). Це

свідчить про те, що студенти раніше навчалися онлайн і це могло вплинути на їх готовність. Більшість респондентів мали середній рівень навчальної мотивації (31%), вище середнього (33%) та високий рівень (19%). Це свідчить про те, що студенти раніше навчалися онлайн і це могло вплинути на їх готовність. Досліджуючи рівень активності учнів у класах до початку війни, слід зазначити, що більшість респондентів мали рівень вище середнього (45%), високий (26%) та середній (24%). Ми бачимо, що такі результати свідчать про те, що до початку війни студенти були досить активними на заняттях. Аналізуючи рівень активності учнів на уроках під час війни, бачимо, що більшість респондентів мають низький рівень (39%), середній (28%) та рівень нижче середнього (19%). З цих результатів видно, наскільки знизився рівень активності учнів на уроці після початку війни. Це можна пояснити тим, що більшість учнів ще не адаптувалися до навчання в умовах воєнного стану [1, с. 134-135].

Таким чином, на основі вище наведених досліджень можна дійти висновку, що воєнні дії на території нашої держави негативно позначилися на рівні навчальної мотивації та активності у більшості студентів. Через це можна говорити про те, що студенти є психологічно не готовими ходити на заняття та навчатися в сучасних умовах війни.

В процесі навчання у закладах вищої освіти у студентів необхідно формувати адаптаційні компетенції: готовність застосовувати практичні знання в адаптації до нових ситуацій життя та професійної діяльності; вміння адаптуватися в умовах, що змінюються в процесі життєдіяльності; вміння застосовувати отримані знання для вдосконалення та розвинення власного адаптаційного потенціалу, для перетворення власної особистості в інтересах особистісного розвитку; здатність і готовність диференціювати ситуації застосування механізмів адаптації особистості; готовність застосовувати продуктивні способи взаємодії в різних ситуаціях професійного та особистого життя; здатність аналізувати власні психічні стани; здатність і готовність володіти техніками стресостійкості; готовність застосовувати методи саморегуляції у майбутній професійній діяльності та повсякденному житті [3].

Формування адаптаційної поведінки студентів у ЗВО сприятиме розвиненню системи цінностей, пов'язаних з особистим здоров'ям та власними цілями, освоєння необхідних знань про психологічні основи процесу адаптації та їх взаємозв'язку зі здоров'ям, формування умінь і навичок успішного

опанування у незнайомих та непередбачуваних обставин, що буде сприяти збереженню життєздатності, стресостійкості, активності, самодостатності та гармонійності у незвичних умовах. Для підвищення мотивації студентів до навчання в умовах війни необхідно проводити різні бесіди та акцентувати увагу на важливості здобуття професійних навичок. Підвищити мотивацію до навчання допоможе оптимізація навчального процесу за допомогою різноманітних інформаційно-комунікативних технологій та організація ефективної системи оцінювання. При цьому необхідно враховувати особливості здобувачів вищої освіти [6, с. 137].

На сьогоднішній день існує досить велика різноманітність форм та методів навчання. В умовах воєнного стану в нашій державі усі без винятку учасники навчального процесу відчують чимало нових викликів, що спонукають бути більш гнучким в організації освітньої діяльності, розробляти гнучкі навчальні програми у відповідності з потребами студентів під час кризового етапу, забезпечити доступність соціально-освітніх ресурсів, а також включати до освітніх програм складові емоційного інтелекту та навичок боротьба зі стресом. Новітні умови сприяють виявленню недоліків та прерогатив різних форматів навчального процесу, тобто у будь-якій ситуації його якість у повоєнний період повинна збільшитися. Водночас, в діджиталізаційних умовах важливу роль також відіграє розвиток в студентів аналітичного мислення і навичок відрізняти хибну інформацію та протистояти їй.

В процесі проведення даного дослідження, можна дійти висновку, що більшість студентів є не пристосованими до навчання в сучасних умовах російсько-української війни, наприклад, вони не мають психологічної готовності, освітньої мотивації та активності в навчальному процесі. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни особливо різко знизився рівень їхньої мотивації та активності. Крім цього, все менше студентів досі вимагають допомоги в навчанні зі сторони самого закладу освіти та його викладачів, що також засвідчує не сформованість пристосування до освітнього процесу в умовах війни. Відтак,

можна зробити висновок, що вирішення проблематики, пов'язаної із пристосуванням студентів до навчання в умовах воєнного стану та формуванням їхньої психологічної готовності до професійної діяльності в цілому залежить від розвитку подальших військових подій.

Висновки. Таким чином, проблематика психологічної готовності студентів до професійної діяльності в умовах воєнного стану набуває виняткової актуальності, що потребує уваги, оскільки значна частина студентів відчують великі труднощі з пристосуванням до навчального процесу, погіршенням мотивації та активності. Це засвідчує низький рівень психологічної готовності до сучасних викликів, пов'язаних з війною, що може негативно відбиватися на успішності навчання та подальшій професійній кар'єрі. Так, в сучасних умовах воєнного стану в Україні психологічна готовність студентів до професійної діяльності пов'язана із пристосуванням до умов навчання (результати наукових дослідження засвідчують не пристосованість значної частини студентів до навчання в умовах воєнного стану, що проявляється зниженням їхньої вмотивованості та активності); мотивацією (військові дії суттєво вплинули на мотивацію до навчання, зумовлюючи її різке зменшення у більшості студентів); навчальною активністю (недостатнє пристосування та мотивація викликають зниження навчальної активності на заняттях); потребою в допомозі (частині студентів необхідна допомога в навчанні зі сторони самого закладу освіти та його викладачів, що також підтверджує брак підходящої психологічної готовності до сучасних умов); впливом воєнного стану (пристосування студентів до навчання в умовах воєнного стану перебуває в прямій залежності із розвитком військових подій, що наголошує на динамічності та мінливості ситуації).

Отже, формування психологічної готовності студентів до професійної діяльності в умовах воєнного стану потребує розробки відповідних психолого-педагогічних механізмів підтримки, що мають на меті забезпечити належну адаптацію, мотивацію та активізацію навчального процесу. Але це є перспективою подальших досліджень.

Список літератури:

1. Гула Л.В. Навчання студентів ЗВО та їх адаптація в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 71, Т. 1. С. 132-136.
2. Кокур О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.
3. Литвиненко О.Д. Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу сучасної молоді: монографія. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ імені В. Даля. 2018. 302 с.

4. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1-7.
5. Полтавська М., Вороновська Л. Психологічні детермінанти особистісної готовності студентів до професійної діяльності. URL: <https://surl.li/bxaotw>
6. Сікора Я.Б. Адаптація як об'єкт наукового дослідження: психолого-педагогічний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. Вип. 2(51). С. 135-139.
7. Харченко А., Вороновська Л. Особистісна готовність студентів до професійної діяльності та її особливості. URL: <https://surl.li/arjzqr>
8. Янішен І.В., Кричка Н.В. Психологія мотивації та готовності студентів до професійної діяльності в інноваційному середовищі. Освіта медичних фахівців: реалії та виклики сьогодення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квітня 2023 р.). Львів : КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського», 2023. С. 144-146.

Puzyrov Ye. V., Mytus V. I. PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE IN UKRAINE

The article is devoted to determining the psychological readiness of students for professional activity in the conditions of martial law in Ukraine. It is determined that in modern conditions the problem on the labor market has become more acute, which is associated with the competitiveness of specialists, which is decisive in the process of forming their professional competence. Therefore, at present there is a complication with the professional activity of specialists, since the requirements for the employee are increasing day by day.

The beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of our country marked a turning point in the modern era. Military actions significantly affected our lives and forced each of us to reconsider our own values. The tragic reality of the Russian-Ukrainian war determines the latest socio-economic prerequisites for professional activity, an important role in which is played by the internal psychological potential of the individual. Therefore, it should be assumed that the balance, stability and quality of work are significantly influenced by the features of the psychological readiness of the student (future specialist), the problem of the formation of which is considered the most important in modern times. It has been established that the problem of psychological readiness of students for professional activity in conditions of martial law is gaining exceptional relevance, which requires attention, since a significant part of students experience great difficulties in adapting to the educational process, deterioration of motivation and activity. This indicates a low level of psychological readiness for modern challenges associated with the war, which can negatively affect the success of studies and further professional career. It was found that most students are not adapted to studying in the current conditions of the Russian-Ukrainian war, for example, they do not have psychological readiness, educational motivation and activity in the educational process. With the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of our country, the level of their motivation and activity has decreased especially sharply. In addition, fewer and fewer students still require assistance in studying from the educational institution itself and its teachers, which also indicates the lack of adaptation to the educational process in war conditions.

Key words: *psychological readiness, professional activity, students – future specialists, martial law, adaptation, training, formation of psychological readiness.*